

SVENSKA AVDELNINGEN AV INTERNATIONELLA JURISTKOMMISSIONEN

Till
Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
Ju.L6@regeringskansliet.se

Stockholm 2025 04 26

Remissvar

över betänkandet Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter (SOU 2025:2)
(dnr 2025/00072)

Utgångspunkter och avgränsning

Svenska Avdelningen av Internationella Juristkommissionen (Juristkommissionen) yttrar sig med utgångspunkt i sitt uppdrag att främja mänskliga rättigheter och tillämpningen av rättsstatens principer. Avdelningen ska särskilt verka för domstolsväsendets och advokatkårens oberoende, respekten för lagarna, stärkande av individens grundläggande rättigheter och friheter och den enskildes rätt till prövning av sådana fri- och rättigheter genom domstol.

Övergripande synpunkter

En allmänt accepterad bedömning är att Sverige inte är immunt mot auktoritära krafter av det slag som tagit makten i såväl europeiska som andra stater. Politisering av domstolsväsende, media och akademi i dessa länder talar ett tydligt språk: Det motverkar medborgares rätt till grundläggande fri- och rättigheter. Grunden för vår rättsordning och demokrati är bl a den trygghet en okränkbar rätt till medborgarskapet ger, faktisk tillgång till oberoende domstolsprövning, att inte riskera inskränkningar pga etnicitet, funktionshinder etc samt frihet att bestämma över oss själva.

Medborgarna förväntar sig – på goda grunder – att grundlagen utgör ett särskilt starkt rättsligt skydd för de fri- och rättigheter som behandlas. Detta skydd kan endast bestå i att rättigheterna inte kan urholkas eller elimineras annat än efter två på varandra följande riksdagsbeslut med

mellanliggande val. Alla hänvisningar i grundlag till att en rättighet kan inskränkas genom lag måste införas endast om synnerligt tungt vägande skäl kan anföras och utan att rättsstaten och demokratin urholkas. Skyddet för enskilda kan inte förlita sig på våra internationella åtaganden och tolkning därav. Inte heller kan skyddet hänvisas till intern rätt samt möjliga begränsningar i lag antagen av en enkel majoritet i riksdagen. I ett skymningsläge och i orostider är detta riskfyllt eftersom det kan utnyttjas. Grundlagen måste-så långt möjligt- i sig självt ge ett starkt och robust skydd för vår demokrati.

Utveckling av Juristkommissionens ställningstaganden

Rätten till domstolsprövning

Juristkommissionen tillstyrker att rätten till domstolsprövning grundlagsskyddas. Utökning av skyddet till att säkerställa rätten till ombud och förtydligande av rättsstatsinnehållet krävs dock. Delar av Artikel 47 i EU:s rättighetsstadga borde kunna införlivas in extenso i grundlagstexten:

”Var och en vars unionsrättsligt garanterade fri- och rättigheter har kränkts har rätt till ett effektivt rättsmedel inför en domstol”....”, Var och en har rätt att inom skälig tid få sin sak prövad i en rättvis och offentlig rättegång och inför en oavhängig och opartisk domstol som har inrättats enligt lag. Var och en ska ha möjlighet att erhålla rådgivning, låta sig försvaras och företräddas. Rättshjälp ska ges till personer som inte har tillräckliga medel, om denna hjälp är nödvändig för att ge dem en effektiv möjlighet att få sin sak prövad inför domstol.”.

Rätten till abort

Juristkommissionen tillstyrker att rätten till abort skyddas men är starkt kritisk till att den föreslagna grundlagstexten inte ger något reellt skydd för rätten till abort. Rätten kan i realiteten tas bort efter ett enkelt riksdagsbeslut. Detta är sakligt oacceptabelt men urholkar även respekten för och soliditeten av grundlagen. Lämpligt vore att en uttrycklig rätt till fri abort enligt nu gällande lag togs in, dvs t.o.m. 18e graviditetsveckan.

Ett generellt skydd mot diskriminering

Juristkommissionen tillstyrker att det (begränsade) skydd mot diskriminering som föreslås tillförs grundlagen på sätt utredningen föreslår. Sverige har ratificerat samtliga tilläggsprotokoll till Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna med undantag av protokoll nr 12, som innehåller ett generellt skydd mot diskriminering. Juristkommissionen ser detta som en allvarlig brist i Sveriges agerande och att det inte heller i betänkandet föreslagits att detta längre gående skydd tas in i grundlagen. Samtliga diskrimineringsgrunder i Diskrimineringslagen borde inkorporeras i Regeringsformen. Juristkommissionen har i Program för Rättsstaten Sverige 2023, avd 4 förordat att

”Skyddet mot diskriminering i regeringsformen 2 kap 12 och 13 §§ sammanförs i en paragraf och kompletteras med funktionsnedsättning, religion, könsidentitet och ålder som formuleras som en öppen lista, och tydliggör att positiv särbehandling är tillåten under vissa omständigheter.”

Grundlagsskyddet för rätten till medborgarskap – Förlust av medborgarskap

Juristkommissionen avstyrker förslaget om inskränkningar i grundlagsskyddet för rätten till medborgarskap i dess helhet.

Juristkommissionen håller för visst att en inkluderande demokrati och en omfattande rättsstat kräver ett okränkbart medborgarskap. Inkludering, samhörighet, befolkningens (dvs alla som bor i riket) delaktighet motverkar social oro och yttre sårbarhet. För att säkra alla människors lika värde och den enskilda människans frihet måste varje osäkerhet om det svenska medborgarskapets bestånd undanröjas och inte underblåsas.

För det fall de föreslagna inskränkningarna likväl inkorporeras i en kommande proposition konstaterar Juristkommissionen följande:

Förlust av medborgarskap pga oriktiga uppgifter

- Ett förtydligande behövs som klarlägger att det måste vara otvetydigt att medborgarskapsansökan skulle ha avslagits om vid ansökningstillfället oriktiga uppgifter lämnats eller ofullständiga uppgifter förelegat eller annat otillbörligt förfarande förekommit; dvs orsakssambandet måste framgå av lagtexten.
- Rekvisitetet ”otillbörligt förfarande” bör preciseras genom en uttömmande precisering av vilka förfaranden som avses.
- Regleringen kan inte gälla retroaktivt, dvs endast medborgarskap där en oriktig ansökan getts in efter grundlagsändringens ikraftträdande ska omfattas.
- Preskriptionsregel saknas. Efter det att en viss tid gått från det att den oriktiga uppgiften lämnats ska ett förfarande inte kunna inledas.
- Förlusten av medborgarskap syns kunna drabba andra än bara den som lämnat de oriktiga uppgifterna, tex. barn. Detta är helt oacceptabelt. I grundlagstexten bör klargöras att verkan endast kan drabba den som lämnat de oriktiga uppgifterna.

Förlust av medborgarskap pga brott som allvarligt hotar rikets säkerhet eller brott mot mänskligheten

Medborgarskapet och straffrättsliga påföljder är rättsområden som utgår från helt olika grunder och mål. Det är främmande att använda förlust av medborgarskap som en påföljd när straff redan dömts ut för samma gärning.

- Utredningen har avvisat olika alternativa texter som kunnat klargöra vilka brott som skulle utgöra grund för förlust av medborgarskap. Ett sådant alternativ är att införa en brottskatalog direkt i lagtexten med t.ex. ett krav på ett visst minimistraff. Den valda texten öppnar upp för godtycke och bristande proportionalitet. Talande är att utredningen anger bl a brottet sabotage som grund för återkallelse av medborgarskap. Sett i ljuset av rättsutvecklingen där klimataktivister lagförs mht sabotagelagstiftningen framstår den föreslagna lagtexten och pågående inriktningen nationellt och internationellt som särskilt betänklig. I politiskt oroliga tider är det särskilt viktigt att grundlagarna är tydliga och robusta.
- Lagtexten saknar ett förtydligande att endast sådana brott som svensk domstol dömt över får ligga till grund för förlust av medborgarskap.

Grundlagsskyddet för föreningsfriheten i förhållande till kriminella sammanslutningar- Inskränkningar i föreningsfriheten vid allvarlig brottslighet

Den i lagtexten. föreslagna lokutionen;

”... som ägnar sig åt allvarlig brottslighet för att uppnå ekonomisk eller annan otillbörlig vinning...”, saknar den precision man bör ställa på en författningstext. Juristkommissionen har förståelse för de av kommittén redovisade svårigheterna att kvalificera rekvisiten men kan inte förstå varför lagtekniska svårigheter ska få tillåtas gå ut över rättssäkerheten och urholka grundlagsskyddet. I avvaktan på ett förslag som möter dessa krav avstyrker juristkommissionen betänkandet i denna del.

Möjligheten att göra särskilda begränsningar för andra än svenska medborgare här i riket-Olika behandling

Juristkommissionen ställer sig frågande till varför i Sverige bosatta utlänningar ska kunna förvägras grundlagsskyddad rätt till domstolsprövning och abort.

Stellan Gärde
Ordförande

Maria Appelblom
Ordförande